

TRAJNOSTNO RAVNANJE S TEKSTILOM

PRIROČNIK



Zavod **USPEŠEN.SI**



ŠTUDIJSKI KROŽKI



Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education



UVODNIK

Tekstil je nepogrešljiv del našega vsakdana – od oblačil in posteljnine do pohištva in dekoracije. Vsak Evropejec v povprečju letno kupi kar 26 kilogramov oblačil, od katerih jih 11 kilogramov zavrže.

V Sloveniji letno zavržemo približno 17.000 ton oblačil in drugih tekstilnih izdelkov. Večino – kar 87 % – odpadnega tekstila konča na odlagališčih ali v sežigalnicah, medtem ko se reciklira zgolj 1 %. Ti podatki jasno kažejo, da je zmanjšanje količine tekstilnih odpadkov nujno.

Evropska unija se zaveda resnosti problematike, zato je z novo direktivo določila, da morajo vse države članice najkasneje do 1. januarja 2025 vzpostaviti sistem ločenega zbiranja tekstilnih odpadkov.

Namen tega priročnika je ozaveščati o okoljskih vplivih tekstilne industrije, spodbujati odgovorno ravnanje z oblačili ter predstaviti praktične načine, kako lahko vsak posameznik prispeva k bolj trajnostni rabi tekstila.

Priročnik prinaša pregled osnov krožnega gospodarstva, ponuja možnosti ponovne uporabe in recikliranja ter številne nasvete za trajnostno ravnanje z oblačili v vsakdanjem življenju.

Namenjen je vsem – posameznikom, izobraževalnim ustanovam, organizacijam in podjetjem – ki želijo delovati bolj odgovorno in prispevati k ohranjanju naravnih virov.

S skupnimi močmi lahko zmanjšamo negativne vplive tekstilne industrije, spodbujamo odgovorno potrošnjo in gradimo bolj trajnostno prihodnost.

KAZALO



1. TRAJNOST, OKOLJSKI VPLIVI IN KROŽNO GOSPODARSTVO TEKSTILA	4
2. RAVNANJE S TEKSTILOM, PONOVNA UPORABA IN RECIKLIRANJE	5
2.1. ZMANJŠAJMO KOLIČINO ZAVRŽENEGA TEKSTILA	5
2.2. PODALJŠAJMO TEKSTILOM ŽIVLJENJSKO DOBO	7
2.3. IDEJE ZA PONOVNO UPORABO TEKSTILNIH IZDELKOV	8
2.4. TRAJNOSTNA OZ. ETIČNA MODA	9
2.5. ZAKONODAJA IN POBUDE	10
3. SKLEPNA RAZMIŠLJANJA	11

I. TRAJNOST, OKOLJSKI VPLIVI IN KROŽNO GOSPODARSTVO TEKSTILA

Trajnost pomeni uravnotežen pristop k zadovoljevanju naših potreb, ne da bi pri tem ogrozili možnosti prihodnjih generacij. V tekstilni industriji trajnost zajema celoten življenjski cikel izdelka – od pridobivanja surovin, proizvodnje, distribucije, uporabe do odlaganja ali ponovne uporabe.

Tekstilna industrija je ena izmed največjih onesnaževalk okolja na svetu. Proizvodnja tekstila pogosto vključuje intenzivno uporabo vode, energije, kemičnih sredstev in velik izpust toplogrednih plinov. Zato je nujno uvajati trajnostne prakse, ki zmanjšujejo negativne vplive na okolje.

Okoljski vplivi tekstilne industrije:

- Poraba vode: Proizvodnja bombaža in drugih naravnih vlaken zahteva ogromne količine vode. Za izdelavo ene majice je lahko porabljenih tudi do 2700 litrov vode.
- Kemične snovi: Barvila, belila in drugi kemični dodatki pogosto vsebujejo toksine, ki onesnažujejo vodne vire, če niso pravilno obdelani.
- Emisije CO₂: Tekstilna industrija prispeva približno 10 % svetovnih emisij ogljikovega dioksida, kar je več kot letalska industrija.
- Odpadki: Velik del proizvedenega tekstila postane odpadek, pogosto zaradi hitre modne potrošnje ("fast fashion"). Velik delež tekstilnih odpadkov konča na odlagališčih, kjer razpada lahko traja desetletja.

Krožno gospodarstvo je koncept, ki si prizadeva za čim daljšo uporabo izdelkov in materialov, s čim manj odpadki. V tekstilni industriji to pomeni:

- Podaljševanje življenjske dobe izdelkov: S popravili, predelavami in ponovno uporabo oblačil.
- Recikliranje in predelava: Sprememba odpadnega tekstila v nove materiale ali izdelke.
- Deljenje in ponovno kroženje: Promocija izposoje, menjave in deljenja oblačil med uporabniki.
- Uporaba trajnostnih materialov: Naravna, ekološko pridelana vlakna ali reciklirani materiali.

2. RAVNANJE S TEKSTILOM, PONOVDNA UPORABA IN RECIKLIRANJE

2.1. ZMANJŠAJMO KOLIČINO ZAVRŽENIEGA TEKSTILA

Vsako leto zavržemo na milijone ton tekstilnih izdelkov, čeprav bi jih velik del lahko ponovno uporabili, predelali ali reciklirali. Večina odpadnega tekstila konča na odlagališčih ali v sežigalnicah, kar pomeni izgubo dragocenih virov in dodatno obremenitev za okolje.

Zmanjšanje količine zavrženega tekstila se začne pri vsakem izmed nas – pri naših nakupnih odločitvah, načinu uporabe ter ravnanju z oblačili in drugimi tekstilnimi izdelki.

Pomembno je, da premišljeno izbiramo kakovostna in trajnostna oblačila, podaljšujemo njihovo življenjsko dobo ter jih po uporabi ustrezno predamo v ponovno uporabo ali reciklažo.

Kaj lahko naredimo:

- kupujemo manj, a bolj premišljeno - izbirajmo kakovost,
- oblačila popravljajmo in predelujmo, namesto, da ji zavržemo,
- odslužena oblačila podarimo, zamenjajmo ali prodajmo
- spodbujajmo lokalne pobude za izmenjavo, popravilo in predelavo tekstila.



Če nobena od prej omenjenih možnosti ne pride v poštev, pa takih oblačil in tekstila nikakor ne odvržemo v koš za mešane komunalne odpadke. Takšna oblačila lahko odpeljemo v zbirni center, lahko pa poiščemo zabojnik za ločeno zbiranje odpadnega tekstila, kamor jih lahko odložimo. Natančne napotke, kako ustrezno oddamo odpadni tekstil, lahko poiščemo na spletni strani naše komunalne službe.



- moška, ženska in otroška oblačila;
- hišne tekstilije (rjuhe, odeje, brisače, prti, posteljnina,...);
- spodnje perilo;
- torbice, kape, šali, rokavice;
- pokrivala, pasovi, obuvala v parih

- onesnažena, uničena oblačila in tekstil ter obutev



Ponekod po Sloveniji se že uporabljajo tudi zbiralniki za uporabna oblačila in obutev, hkrati pa tudi zbiralniki za neuporaben tekstil (torej za onesnažena, uničena oblačila in tekstil ter obutev).

2.2. PODALJŠAJMO TEKSTILOM ŽIVLJENJSKO DOBO

Podaljševanje življenjske dobe tekstilnih izdelkov je ključno za zmanjšanje njihovega vpliva na okolje. Če oblačila uporabljamo dlje časa, zmanjšamo količino tekstilnih odpadkov in s tem tudi potrebo po novih surovinah, vodi in energiji.

Pravilna nega oblačil je zelo pomembna za njihovo dolgo življenjsko dobo. Oblačila je priporočljivo prati pri nižjih temperaturah in z uporabo okolju prijaznih detergentov, saj to zmanjšuje obrabo tkanin. Prav tako je bolje, da oblačila sušimo na zraku, saj sušilni stroji lahko poškodujejo vlakna in skrajšajo življenjsko dobo tekstila. Likanje naj bo prilagojeno vrsti materiala, da se preprečijo morebitne poškodbe.

Popravila so odlična priložnost, da oblačilom podaljšamo življenje. Osnovno znanje šivanja lahko uporabimo za hitro popravilo lukenj, odtrganih šivov ali zadrg. Obnavljamo jih lahko s preoblikovanjem, barvanjem ali dodajanjem dekorativnih elementov, s čimer jim damo nov videz in namen.

Oblačila hranimo na suhem, temnem mestu in pazimo, da niso stisnjena ali gnetena, saj to povzroča poškodbe vlaknin. Sezonska oblačila lahko zaščitimo z uporabo zračnih vrečk ali škatel, ki preprečujejo vdor prahu in škodljivcev.

Pri nakupu oblačil se je smiselno odločiti za kakovostne in trpežne materiale, ki omogočajo dolgo uporabo. Bolje je kupiti manj kosov, ki jih bomo lahko nosili dlje časa in jih kombinirali na različne načine. Prav tako je dobro podpirati znamke, ki upoštevajo trajnostne in etične standarde proizvodnje.

Če oblačilo ne ustreza več našim potrebam, ga lahko kreativno predelamo. Iz njega lahko naredimo torbo, predpasnik, odejo ali druge uporabne izdelke. Ostanke tkanin lahko uporabimo za izdelavo krp, prtčkov ali igrač, s čimer zmanjšamo količino odpadkov.

Podaljševanje življenjske dobe tekstila je torej preprost in učinkovit način, kako lahko vsak od nas prispeva k varovanju okolja. Z dobrim vzdrževanjem, popravljanjem in ustvarjalno predelavo lahko oblačilom zagotovimo več let uporabnosti, hkrati pa zmanjšamo negativne vplive na naravo.

2.3 IDEJE ZA PONOVO UPORABO TEKSTILNIH IZDELKOV

1. Predelava oblačil v nove izdelke

Stara majica → torba: Z nekaj šivi ali brez njih lahko staro bombažno majico hitro spremeniš v nakupovalno vrečko.

Kavbojke → predpasnik ali nahrbtnik: Trpežen jeans material je odličen za predpasnike, torbe ali otroške nahrbtnike.

Pulover → blazina ali odeja: Mehki volneni puloverji so odlični za izdelavo prevlek za blazine, odej ali celo pasjih ležišč.

2. Tekstil kot čistilni pripomoček

Majhne krpe iz bombažnih oblačil: Idealne za brisanje prahu, čiščenje oken ali kuhinjskih površin.

Stare brisače → krpe za kopalnico ali avto: Zelo vpojne in mehke – odličen nadomestek papirnatim brisačam.

3. Ustvarjanje dekoracije in dodatkov

Okrasne zastavice: Iz pisanih kosov blaga lahko izdelamo dekorativne girlande za praznovanja ali okrasitev prostora.

Ročno izdelani prtički ali podstavki: Iz starih prtov, posteljnine ali bluz lahko naredimo edinstvene dodatke za mizo.

Tekstilni okraski za praznike: Božični obeski, velikonočni zajčki ali poletni venčki iz ostankov blaga.

4. Ustvarjalno za otroke

Lutke in igrače: Mehki kosi tekstila so odlični za izdelavo ročno šivanih igrač.

Krpanke: Šivanje krpank (patchwork) je odlična dejavnost za otroke, saj razvija ustvarjalnost in motorične spretnosti.

Ustvarjalne delavnice: V šolah ali domovih lahko pripravite delavnice za izdelavo peresnic, torbic ali brošk iz ostankov tekstila.

5. Uporaba v vrtnarstvu

Tekstil kot senčilo za rastline: Tanke, bele tkanine se lahko uporabijo za zaščito rastlin pred soncem.

Stare rjuhe → pregrinjala za vrtno grede: Za zaščito pred mrazom ali pticami.

Krpice za označevanje rastlin: Majhni trakovi iz pisanega blaga se uporabijo kot označevalci ali okraski v vrtu.

6. Za darila in pakiranje

Furoshiki (japonsko zavijanje blaga): Namesto papirja uporabimo kos blaga za estetsko in trajnostno zavijanje daril.

Unikatne darilne vrečke: Iz ostankov blaga izdelamo majhne vrečke za darila ali shranjevanje nakita.



2.4. TRAJNOSTNA OZ. ETIČNA MODA

Trajnostna moda ni le trend, temveč nuja za prihodnost. Gre za etično in okolju prijazno proizvodnjo, ki vključuje:

- Uporabo ekoloških in recikliranih materialov, ki zmanjšujejo porabo naravnih virov in onesnaževanje.
- Poštene delovne pogoje in spoštovanje človekovih pravic v celotni dobavni verigi.
- Proizvodnjo manjših, kakovostnih serij, ki niso usmerjene v hitre modne trende, temveč v dolgotrajno uporabo.
- Oblikovanje oblačil, ki jih je enostavno popraviti, predelati ali reciklirati.
- Ozaveščanje potrošnikov o vplivih njihovih nakupnih odločitev in spodbujanje odgovorne potrošnje.

Trajnostna moda je več kot le izbira oblačil – je način razmišljanja in ravnanja, ki pripomore k ohranjanju planeta in spoštovanju ljudi.

2.5. ZAKONODAJA IN POBUDE

Evropska unija in Slovenija sprejemata pomembne ukrepe za spodbujanje trajnostnega ravnanja s tekstilom:

- EU je z evropskim zelenim dogovorom in strategijo za trajnostni tekstil postavila jasne cilje za zmanjšanje vplivov tekstilne industrije, vključno z uvedbo ločenega zbiranja tekstilnih odpadkov do leta 2025.
- Direktiva o odpadkih zahteva države članice, da razvijejo sisteme za zbiranje in predelavo tekstilnih odpadkov.
- Slovenija je v svojih programih ravnanja z odpadki vključila ukrepe za ločeno zbiranje, recikliranje in ponovno uporabo tekstila.
- Lokalni projekti, nevladne organizacije in socialna podjetja izvajajo številne pobude, kot so izmenjave oblačil, delavnice popravil in promocija trajnostne mode.
- Certifikati kot so GOTS, Fair Trade in OEKO-TEX® potrošnikom pomagajo prepoznati etično in okolju prijazno proizvedena oblačila.



3. SKLEPNA RAZMIŠLJANJA

Naš odnos do tekstila ima velik vpliv na okolje, družbo in prihodnost planeta. Vsaka majhna sprememba – od premišljenih nakupov, skrbnega vzdrževanja oblačil, podaljševanja njihove življenjske dobe do njihove ponovne uporabe in pravilnega odlaganja – lahko prispeva k zmanjšanju negativnih vplivov tekstilne industrije.

Trajnostno ravnanje s tekstilom ni naloga le proizvajalcev ali zakonodajalcev, ampak vseh nas. Vsak posameznik lahko postane del rešitve, ki vodi v bolj odgovorno in trajnostno prihodnost. Začnimo danes – z majhnimi koraki, ki skupaj prinesejo velike spremembe.





LITERATURA IN VIRI

Evropska komisija. (2022). EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles. <https://environment.ec.europa.eu>

OECD. (n.d.). Policy Instruments for the Environment (PINE). <https://www.oecd.org>

Ekologi brez meja. (n.d.). Tekstilni odpadki in ponovna uporaba. <https://ebm.si>

Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo RS. (n.d.). Nacionalni program ravnanja z odpadki in program preprečevanja odpadkov.

Rdeči zabojniki za neuporaben tekstil. <https://svet24.si/lokalno/zasavje/novice/slovenija/rdeci-zabojniki-za-neuporaben-teksil-1800769>

PUP Saubermacher. https://www.pup-saubermacher.si/images/Brosure/PUP_Saubermacher_brosura_2025.pdf

Nova Gorica, Priročnik. https://www.nova-gorica.si/file/844598919387820_trajnost_je_v_trendu_eprirocnik.pdf

TISK: Zavod Uspešen.si
NAKLADA: 100